

Pieśń świętojańska o Sobótce

JAN KOCHANOWSKI

*Pieśń świętojańska o Sobótce*¹²

Gdy słońce Raka zagrzewa³,
A słowik więcej nie śpiewa,
Sobótkę, jako czas niesie⁴,
Zapalono w Czarnym Lesie.

Tam goście, tam i domowi
Sypali się ku ogniowi;
Bąki⁵ zaraz troje grały,
A sady się sprzeciwiały⁶.

Siedli wszyscy na murawie,
Potym wstało sześć par prawie⁷
Dziewek jednako ubranych
I belicą⁸ przepasanych.

Wszystki⁹ śpiewać nauczone,
W tańcu także niezganione¹⁰;
Więc kolejną zaczynały,
A pierwszej tak począć dały.

PANNA I

Siostry, ogień napalono
I placu nam postąpiono¹¹;
Czemu sobie rąk nie damy,
A spolem nie zaśpiewamy?

Piękna nocy, życz pogody,
Broń wiatrów i naglej wody.
Dziś przyszedł czas, że na dworze
Mamy czekać ranej zorze.

Tak to matki nam podały,
Samy także z drugich miały,

¹*Pieśń świętojańska o Sobótce* — Sobótką to palone w wigilię św. Jana (w nocy z 23 na 24 czerwca) ognisko, któremu towarzyszyły tańce i śpiewy dziewcząt; obrzęd ma tradycję jeszcze pogańską. [przypis redakcyjny]

²W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w utworze jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

³*słońce Raka zagrzewa* — jest w znaku Raka (od 22 czerwca). [przypis redakcyjny]

⁴*jako czas niesie* — jak czas nakazuje. [przypis redakcyjny]

⁵*bąki* — dudy, piszczałki. [przypis redakcyjny]

⁶*sprzeciwiać* — tu: odpowiadać śpiewem, graniem (echem). [przypis redakcyjny]

⁷*prawie* (daw.) — jak należy, w komplecie. [przypis redakcyjny]

⁸*belica* — bylica, ziele, któremu przypisywano moce magiczne. [przypis redakcyjny]

⁹*wszystki* — wszystkie. [przypis edytorski]

¹⁰*niezganiony* — nienaganny. [przypis redakcyjny]

¹¹*placu (...) postąpiono* — użyczono miejsca. [przypis redakcyjny]

Że na dzień świętego Jana
Zawždy Sobótka palana.

Dzieci, rady mej słuchajcie,
Ojcowski rząd¹² zachowajcie:
Święto niechaj świętem będzie,
Tak bywało przedtym wszędzie.

Święta przedtym ludzie czcili,
A przedsię wszystko zrobili;
A ziemia hojnie rodziła,
Bo pobożność Bogu miła.

Dziś bez przestanku pracujem
I dniom świętym nie folgujem¹³;
Więc też tylko zarabiamy¹⁴,
Ale przedsię nic nie mamy.

Albo nas grady porażą,
Albo zbytne ciepła każą¹⁵;
Co rok słabsze urodzaje,
A zła drogość za tym wstaje¹⁶.

Pracuj we dnie, pracuj w nocy,
Próżno bez Pańskiej pomocy;
Boga, dzieci, Boga trzeba,
Kto chce syt być swego chleba.

Na Tego my wszystko włożmy,
A z sobą sami nie trwóźmy;
Wróćąc się i dobre lata,
Jeszczeć nie tu¹⁷ koniec świata.

A teraz ten wieczór sławny¹⁸
Święćmy jako zwyczaj dawny:
Niecąc ognie do świtania,
Nie bez pieśni, nie bez grania.

PANNA II

To moja nawiętsza wada,
Że tańczuję barzo rada;
Powiedzcież mi, me sąsiady,
Jest tu która bez tej wady?

Wszystki mi się uśmiechacie,
Podobno ze mną trzymacie;
Postępujmyż tedy krokiem,
Aleć nie masz jako skokiem.

¹²ojcowski rząd — tradycyjny porządek. [przypis redakcyjny]

¹³dniom (...) nie folgujem — nie mamy względu na dni. [przypis redakcyjny]

¹⁴zarabiać* — tu: pracować na roli. [przypis redakcyjny]

¹⁵każq — niszcza (por. skażenie). [przypis redakcyjny]

¹⁶wstaje — powstaje. [przypis redakcyjny]

¹⁷nie tu — nie teraz. [przypis redakcyjny]

¹⁸sławny — uroczysty. [przypis redakcyjny]

Skokiem taniec nasnadniejszy¹⁹,
A tym jeszcze pochopniejszy²⁰,
Kiedy w bęben przybijają:
Samy nogi prawie²¹ drgają.

Teraz masz czas, umiesz li co,
Mój nadobny bębennico:
Wszystka tu wieś siedzi wkoło,
A w pośrodku samo czoło²².

Żeby też tu ta nie była,
Która twemu sercu miła;
Każesz li, wierzyć będziemy,
Aleć insze rozumiemy²³.

Pomóż oto dobrej rzeczy,
A nasz taniec miej na pieczy;
Owa²⁴ najdziesz i w tym rządzie,
Coć za wszystkie płatna będzie²⁵.

Ja sie nie umiem frasować,
Toż radzę drugim zachować;
Bo w trosce człowiek zgrzybieje
Pierwej, niż sie sam spodzieje.

Ale gdzie dobra myśl płuży²⁶,
Tam i zdrowie lepiej służy;
A choć drugi zajdzie w lata,
I tak on ujdzie za swata²⁷.

Za mną, za mną, piękne koło,
Opiewając²⁸ mi wesoło!
A ty sie czuj²⁹, czyja kolej,
Nie masz li mię wydać³⁰ wolej.

PANNA III

Za mną, za mną, piękne koło,
Opiewając mi wesoło!
Czuję się, że moja kolej,
A ja nie mam wydać wolej.

Sam ze wszystkiego stworzenia
Człowiek ma śmiech z przyrodzenia³¹;
Inszy wszelaki źwierz niemy
Nie śmieje sie, jako chcemy.

¹⁹nasnadniejszy (starop.) — najłatwiejszy. [przypis redakcyjny]

²⁰pochopniejszy — tu: bardziej skoczny. [przypis redakcyjny]

²¹prawie (daw.) — tu: całkiem. [przypis redakcyjny]

²²czoło — tu: starszyzna (por. naczelnik). [przypis redakcyjny]

²³insze rozumiemy — myślimy co innego. [przypis redakcyjny]

²⁴owa (starop.) — może. [przypis redakcyjny]

²⁵Coć za wszystkie płatna będzie — która ci wynagrodzi za wszystkie. [przypis redakcyjny]

²⁶płużyć — panować; sprzyjać. [przypis redakcyjny]

²⁷swat — tu: zalotnik. [przypis redakcyjny]

²⁸opiewać — śpiewać. [przypis redakcyjny]

²⁹sie czuj — uważaj. [przypis redakcyjny]

³⁰mię wydać — dorównać mi. [przypis redakcyjny]

³¹z przyrodzenia — z natury. [przypis redakcyjny]

Nie ma w swym szaleństwie miary,
Kto gardzi Pańskimi dary;
A bodaj miał płakać siła,
Komu dobra myśl niemiła.

Śmieję się! Czy nie masz czemu?
Śmieję się przynamniej temu,
Że, nie mówiąc nic trefnego³²,
Chcę po was śmiechu śmieszego.

Wystąp ty, coś ciągnął kota³³,
A puść się na chwilę płota³⁴.
Uchowa cię dziś Bóg szkody,
Bo tu opodal³⁵ do wody.

Ciągnie go drugi na suszy³⁶,
Tobie trzeba aż po uszy.
Nieboże mój, kto cię zbłąźnił³⁷,
Żeś tak srogie zwierzę draźnił?

Nie znasz ludzi, co przed kotem
Pierzchają nawiętszym błotem?
A na jego głos straszliwy
Ledwe drugi będzie żywy.

Głaszcz na nim, jako chcesz, skórę,
On przedsię ogonem wzgórcę.
Zły z nim pokój, gorsza zwada;
Jeszcze i dziś strach sąsiada³⁸.

Czasem też i z dachu spadnie,
A przedsię na nogi padnie;
I chłop foremniejszy³⁹ bywa,
Gdzie kot we łbie przemieszkiwa⁴⁰.

A to jako w nim szacować,
Że umie i praktykować⁴¹?
A to tak wieszczka⁴² bestyja,
Że się zawždy na deszcz myja⁴³.

Więc⁴⁴ łowiec niepospolity
A w swych sprawach dziwnie skryty;
K temu rzadko usnie w nocy,
Ale ufa zawždy mocy.

³²trefny (starop.) — dowcipny (por. trefniś: błazen). [przypis redakcyjny]

³³ciągnąć kota — otrzymać nauczkę (zabawa polegała na tym, że delikwent był przywiązywany do liny, drugi koniec liny ciągnął kot, ale też inicjatorzy zabawy, którzy przeciągali nieszczęśnika przez błoto czy rzekę). [przypis redakcyjny]

³⁴puść się (...) płota — nie chowaj się za płotem ze wstydu. [przypis redakcyjny]

³⁵opodal — daleko (por. dzisiejsze: nieopodal). [przypis redakcyjny]

³⁶na suszy — na lądzie (czyli nie po wodzie lub błocie). [przypis redakcyjny]

³⁷zbłąźnił — ośmieszył. [przypis redakcyjny]

³⁸strach sąsiada — strach przed sąsiadem (kotem). [przypis redakcyjny]

³⁹foremniejszy — dowcipniejszy. [przypis redakcyjny]

⁴⁰Gdzie kot we łbie przemieszkiwa — zwrot przysłowiowy: gdy ktoś jest niespełna rozumu. [przypis redakcyjny]

⁴¹praktykować — tu: wróżyć. [przypis redakcyjny]

⁴²wieszczka — wieszczący, przepowiadający przyszłość. [przypis redakcyjny]

⁴³się zawždy na deszcz myja — zob. przysłowie: „Kot się myje, będzie deszcz”. [przypis redakcyjny]

⁴⁴więc (starop.) — a dalej, następnie. [przypis redakcyjny]

Kocie, wszystko to do czasu,
Strzeż wilka wysz czekać z lasu⁴⁵;
A może być i w tym stadzie⁴⁶,
Co już myśli o zakładzie⁴⁷.

PANNA IV

Komum ja kwiateczki rwała,
A ten wianek gotowała?
Tobie, miły, nie inszemu,
Któryś sam mił sercu memu.

Włóż na piękną głowę twoją
Tę rozkwitłą pracą moją;
A mnie samę na sercu miej,
Toż i o mnie sam rozumiej.

Żadna chwila ta nie była,
Żebych cię z myśli spuściła;
I sen mię prace nie zbawi⁴⁸,
Spieć, a myślę, by na jawi.

Tę nadzieję mam o tobie,
Że mię też masz za co⁴⁹ sobie
Ani wzgardzisz chucią⁵⁰ moją,
Ale mi ją oddasz swoją.

Tęgo zataić nie mogę,
Co mi w sercu czyni trwogę:
Wszystki tu wzrok ostry mają
I co piękne, dobrze znają.

Prze Bóg, siostry, o to proszę,
Niech tej krzywdy nie odnoszę,
By mię która w to tknąć miała,
O com sie ja utroskała.

O wszelaką inszą szkodę
Łacno przyzwolę na zgodę,
Ale kto mię w miłość ruszy,
Wiecznie będzie krzyw mej duszy⁵¹!

PANNA V

Zwierzęć sie, gromado moja,
Nie mam przed Szymkiem pokoja:
Za trzewik mi zastępuje⁵²,
A powiada, że miłuje.

Szymku, by to prawda była,
Dobrze bych Bogu służyła;

⁴⁵Strzeż (...) wysz czekać — uważaj, żebyś nie wywołał. [przypis redakcyjny]

⁴⁶w tym stadzie — w tym zgromadzeniu (odnosi się do ludzi). [przypis redakcyjny]

⁴⁷o zakładzie — o nagrodzie lub o wciągnięciu kogoś w zabawę w ciągnięcie kota. [przypis redakcyjny]

⁴⁸nie zbawi — nie pozbawi (w domyśle: bo śni mi się, że wiję wianek). [przypis redakcyjny]

⁴⁹masz za co (starop.) — nie lekceważysz. [przypis redakcyjny]

⁵⁰chuć — tu: miłość, uczucie. [przypis redakcyjny]

⁵¹krzyw mej duszy — winien przede mną. [przypis redakcyjny]

⁵²Za trzewik mi zastępuje — umizga się do mnie (następuje na nogę w tańcu). [przypis redakcyjny]

Ale ty rad z ludzi szydzisz,
Zwłaszcza gdy prostaka⁵³ widzisz.

Tobie to wolno samemu,
Ale, wierę⁵⁴, nie inszemu;
Bo ty z tym nadobnie umiesz,
A gdzie kogo tknąć, rozumiesz.

I któraż by nie szła rada
Za tak gładkiego sąsiada?
Podajże jej kęs nadzieje,
Alic się już moja⁵⁵ śmieje.

I samam tak głupią była,
Żem ci też kiedy wierzyła;
Dziś już nic i pókim żywa,
Znam cię, ziółko, żeś pokrzywa.

Ze mną sobie rzecz najdujesz⁵⁶,
Drugiej nogę przystępujesz⁵⁷;
Odpuść mi, silny⁵⁸ przechyra⁵⁹,
A ja z takim nie mam mira⁶⁰.

Nie sprawujże się przez miarę⁶¹,
Boć zaś ludzie dadzą wiarę;
A mało sobie poprawisz,
Że mię w nieprawdzie zostawisz⁶².

PANNA VI

Gorące dni nastawają,
Suche role się padają⁶³;
Polny świercz, co głosu zostaje,
Gwałtownemu słońcu łaje.

Już mdłe⁶⁴ bydło szuka cienia
I ciekącego strumienia,
I pasterze, chodząc za niem,
Budzą lasy swoim graniem.

Żyto się w polu dostawa⁶⁵
I swoją barwą znać dawa,
Iż już niedaleko żniwo,
Miej się do sierpa co żywo⁶⁶!

⁵³*prostak* — człowiek naiwny. [przypis redakcyjny]

⁵⁴*wierę* (starop.) — naprawdę. [przypis redakcyjny]

⁵⁵*moja* — tu: ta panna, o której mówię. [przypis redakcyjny]

⁵⁶*rzecz najdujesz* — prowadzisz rozmowę. [przypis redakcyjny]

⁵⁷*Drugiej nogę przystępujesz* — umizgasz się do innej. [przypis redakcyjny]

⁵⁸*silny* (starop.) — wielki. [przypis redakcyjny]

⁵⁹*przechyra* (daw.) — przechera, człowiek przebiegły, krętacz. [przypis redakcyjny]

⁶⁰*mir* (starop.; tu forma D. lp: mira) — pokój, przymierze. [przypis redakcyjny]

⁶¹*Nie sprawujże się przez miarę* — nie usprawiedliwiaj się zbyt. [przypis redakcyjny]

⁶²*Że mię w nieprawdzie zostawisz* — że mnie przedstawiś jako kłamczynię. [przypis redakcyjny]

⁶³*się padają* — pękają. [przypis redakcyjny]

⁶⁴*mdłe* (daw.) — słabe, zmęczone. [przypis redakcyjny]

⁶⁵*się (...) dostawa* — dojrzewa. [przypis redakcyjny]

⁶⁶*co żywo* (daw.) — wszyscy żywi (por. kto żyw). [przypis redakcyjny]

Sierpa trzeba oziminnie,
Kosa sie zejdzie⁶⁷ jarzynie⁶⁸;
A wy, młodszy, noście snopy,
Drudzy układajcie w kopy.

Gospodarzu nasz wybrany⁶⁹,
Ty masz mieć więniec kłosiany,
Gdy w ostatek zboża zatnie
Krzywa kosa już ostatnie⁷⁰.

A kiedy z pola zbierzemy,
Tam⁷¹ dopiero odpoczniemy,
Dołożywszy z wierzchem broga⁷²;
Już więc, dzieci, jedno Boga⁷³!

W ten czas, gościu, bywaj u mnie,
Kiedy wszystko najdziesz w gumnie⁷⁴;
A jeśli ty rad odkładasz⁷⁵,
Mnie do siebie drogę zadasz⁷⁶.

PANNA VII

Próżno cię patrzam w tym kole:
Twoja, miły, rozkosz pole⁷⁷;
A raczej źwierz leśny bijesz,
Niż tańczujesz albo pijesz.

Ja też, bym nabarziej chciała,
Trudno bym się zdobyć miała
Na lepszą myśl⁷⁸, bo po tobie
Serce zawsze teskni sobie.

Wolałabym też tym czasem⁷⁹
Gdziekolwiek pod gęstym lasem
Użyć z tobą towarzystwa,
Pomogę ja i myślistwa⁸⁰.

Czego miłość nie przywyknie?
Już ja trafię⁸¹, gdy pies krzyknie,
Gdzie zajeżdzać zającowi
Mając charty pogotowi⁸².

A kiedy rzucisz sieć długą,
Jeslić się swoją posługą

⁶⁷ *sie zejdzie* — nada się. [przypis redakcyjny]

⁶⁸ *jarzyna* — jare (siane na wiosnę) zboże. [przypis redakcyjny]

⁶⁹ *wybrany* (daw.) — wyborny, najlepszy. [przypis redakcyjny]

⁷⁰ *ostatnie* (daw.) — ostatni raz. [przypis redakcyjny]

⁷¹ *tam* — tu: wtedy. [przypis redakcyjny]

⁷² *bróg* (tu forma B. lp: broga) — pomieszczenie na zboże składające się z czterech słupów i ruchomego dachu. [przypis redakcyjny]

⁷³ *jedno Boga* — pozostaje nam już tylko chwalić Boga. [przypis redakcyjny]

⁷⁴ *gumno* (daw.) — budynek, w którym składa się zboże przed młóceniem. [przypis redakcyjny]

⁷⁵ *odkładasz* — w domyśle: odkładasz wizytę. [przypis redakcyjny]

⁷⁶ *Mnie do siebie drogę zadasz* — zmusisz mnie, bym to ja cię odwiedził. [przypis redakcyjny]

⁷⁷ *pole* — tu: polowanie. [przypis redakcyjny]

⁷⁸ *lepsza myśl* — lepszy humor. [przypis redakcyjny]

⁷⁹ *tym czasem* — teraz. [przypis redakcyjny]

⁸⁰ *Pomogę ja i myślistwa* — włączę się do polowania. [przypis redakcyjny]

⁸¹ *trafić* — tu: potrafić. [przypis redakcyjny]

⁸² *pogotowi* (starop.) — w pogotowiu. [przypis redakcyjny]

Ni nacz więcej nie przygodzę⁸³,
Niech za tobą smycz psów⁸⁴ wodzę.

Żadna gęstwa, żadne głogi
Nie przekażą⁸⁵ mojej drogi;
Tak lato jako śrzeżogę⁸⁶
Przy tobie ja wytrwać mogę.

Albo, mój myśliwce, tedy
Pokwap się do domu kiedy;
Albo mnie ciężko nie będzie
Ciebie naszladować⁸⁷ wszędzie!

PANNA VIII

Pracowite woły moje,
Przy tym lesie chłodne zdroje
I łąka nieprzepasiona⁸⁸,
Kosą nigdy nie sieczona.

Tu wasza dziś pasza będzie;
A ja, mając oko wszędzie,
Będę nad wami siedziała
I tym czasem kwiatki rwała.

Kwiatki barwy rozmaitej,
Które na lubce⁸⁹ obszytej
Usadzę w nadobne koło
I włożę na swoje czoło.

Tak dziewczka, jako młodzieniec,
Nie proś mię nikt o mój wieniec;
Samam go swą ręką wiła,
Sama go będę nosiła.

Dałam wczora taki drugi,
Będzie mi go żal czas długi;
Bo mię zaraz pobrać⁹⁰ dano,
Czego mi czynić nie miano.

Pracowite woły moje,
Wam płyną te chłodne zdroje;
Wam kwitnie łąka zielona,
Kosą nigdy nie sieczona.

⁸³Ni nacz więcej nie przygodzę (starop.) — na nic więcej się nie przydam. [przypis redakcyjny]

⁸⁴smycz psów — para chartów. [przypis redakcyjny]

⁸⁵przekażą — przerwą. [przypis redakcyjny]

⁸⁶śrzeżoga — szron, mróz. [przypis redakcyjny]

⁸⁷naszladować — iść w ślady. [przypis redakcyjny]

⁸⁸łąka nieprzepasiona — łąka nie do wypasienia. [przypis redakcyjny]

⁸⁹lubka — kawałek kory. [przypis redakcyjny]

⁹⁰pobrać — złupić, obedrzeć. [przypis redakcyjny]

PANNA IX⁹¹

Ja śpiewam, a żal zakryty
Mnoży⁹² we mnie płacz obfity.
Śpiewa więzien okowany,
Tając na czas⁹³ wewnętrznej rany.

Śpiewa żeglarz, w cudze strony
Nagłym wiatrem zaniesiony;
I oracz ubogi śpiewa,
Choć od pracy aż omdlewa.

Śpiewa słowik na topoli,
A w sercu go przedsię boli
Dawna krzywda; mocny Boże,
Iż z człowieka ptak być może.

Nadobnać to dziewczka była,
Póki między ludźmi żyła;
Toż niebodze zawadziło⁹⁴,
Bo każdemu piękne miło.

Zły a niewierny pohańcze⁹⁵,
Zbójca własny, nie posłańcze;
Miawszy odnieść siostrę żenie
Zawiodłes ją w leśne cienie.

Próżność jej język urzynał,
Bo wszystko, coś z nią poczynał,
Krwia na rąbku wypisała
I smutnej siostrze posłała.

Nie wymyślaj przyczyn sobie⁹⁶,
Pewnać już sprawa o tobie;
Nie składaj nic na zwierz chciwy,
Umysł twój krzyw niecotliwy.

«Siadaj za stół, jeśliś głodzien,
Nakarmię cię, czegoś godzien»;
Już ci żona warzy syna,
Nieprzejednać to wina⁹⁷.

Nie wiesz, królu, nie wiesz, jaki
Obiad i co za przysmaki
Na twym stole; ach, łakomy,
Swe ciało jesz, niewiadomy⁹⁸.

⁹¹*Panna IX* — w tej części opowiedziana została w formie ludowej ballady historia mitologiczna zaczerpnięta z *Metamorfoz* Owidiusza, ks. VI: Tereus, mąż Prokne, zakochał się w jej siostrze Filomeli, uwiódł ją i uciął jej język, by nikomu tego nie zdradziła. Filomela wyhaftowała swą opowieść na płótnie i w ten sposób poinformowała o niej Prokne, która zemściła się na mężu zabijając ich syna, Itysa i podając jego ugotowane ciało do zjedzenia nieświadomemu niczego Tereusowi. Potem obie siostry uciekły, a gdy dopadł je Tereus, który odkrył, co się stało, one poprosiły bogów o ratunek i zostały zamienione w ptaki: Prokne w słowika, a Filomela w jaskółkę. [przypis redakcyjny]

⁹²*mnożyć* — tu: wzbudzać lub powiększać. [przypis redakcyjny]

⁹³*na czas* (starop.) — na pewien czas, na chwilę, tymczasowo. [przypis redakcyjny]

⁹⁴*zawadzić* — tu: przynieść szkodę (por. zawada: przeszkoda). [przypis redakcyjny]

⁹⁵*pobaniec* (tu forma W. lp: pohańcze) — poganin, barbarzyńca. [przypis redakcyjny]

⁹⁶*Nie wymyślaj przyczyn sobie* — mowa o przyczynach (pretekstach), dla których Tereus przybył bez Filomeli. [przypis redakcyjny]

⁹⁷*nieprzejednana (...) wina* — niemożliwa do odpokutowania. [przypis redakcyjny]

⁹⁸*niewiadomy* — nieświadomy (ten, który nie wie). [przypis redakcyjny]

A gdy go tak uraczono,
Głowę na wet⁹⁹ przyniesiono;
Temu czasza z rąk wypadła,
Język zmilknął, a twarz zbladła.

A żona powstawszy z ławy:
«Coć sie zdadzą te potrawy?
To za twą niecnotę tobie,
Zdrajca mój, synowski grobie!»

Porwie się mąż ku niej zatym,
Alic nasz dudkiem czubatym;
Sama się w jaskółkę wdała¹⁰⁰,
Oknem, łając¹⁰¹, poleciała.

A ona niewinna córą
Obrosła w słowicze pióra
I dziś wdzięcznym głosem cieszy,
Kto się kolwiek w drogę śpieszy.

Chwała Bogu, że te kraje
Niosą insze obyczaje,
Ani w Polszcze jako żywy¹⁰²
Zjawiły się takie dziwy.

Jednak ja mam, co mię boli¹⁰³;
A by dziś nie ludziom k woli,
Co śpiewam, płakać bych miała¹⁰⁴,
Acz me pieśni płacz bez mała.

PANNA X

Owa¹⁰⁵ u ciebie, mój miły,
Me prośby ważne nie były;
Próżnom ja lzy wylewała
I żalostnie narzekała,

Przedsięś ty w swą drogę jechał,
A mnieś, nieszczęsnej, zaniechał¹⁰⁶
W ciężkim żalu, w którym muszę
Wiecznie trapić moję duszę.

Bodaj wszytkich mąk skosztował,
Kto naprzód wojsko szykował
I wynalazł swoją głowę
Strzelbę srogą piorunową.

Jakie ludzkie głupie sprawy
Szukać śmierci przez bój krwawy;

⁹⁹na wet — na zakończenie posiłku. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁰wdać się w coś — tu: zamienić się. [przypis redakcyjny]

¹⁰¹łając (daw.) — złorzeczyć. [przypis redakcyjny]

¹⁰²jako żywy (starop.) — nigdy; nigdy swoim w życiu. [przypis redakcyjny]

¹⁰³ja mam, co mię boli — jest coś, co mnie boli. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁴A by dziś nie ludziom k woli,/ Co śpiewam, płakać bych miała — A gdyby nie to, że śpiewam dla ludzi, powinnam płakać, a nie śpiewać. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁵owa (starop.) — tak więc; otóż. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁶zaniechać — porzucić. [przypis redakcyjny]

A ona i tak człowieczy
Upad ma na dobrej pieczy¹⁰⁷.

Przynamniej by mi w potrzebie
Wolno stanąć wedła ciebie,
Przywykłabych i ja zbroi;
Bodaj przepadł, kto sie boi.

Jednak ty tak chciej być śmiałym,
Jakoby¹⁰⁸ sie wrócił całym;
A nie daj umrzeć mnie, smutnej,
W płaczu i w trosce okrutnej.

A wiarę, coś mi ślubował,
Pomni, abyś przy tym chował.
Tę mi przynieś a sam siebie;
Dalej nie chcę nic¹⁰⁹ od ciebie.

PANNA XI

Skrzypku, by w tej pięknej rocie¹¹⁰
Usłyszeć co o Dorocie,
Weźmi gęśle¹¹¹, jakoć miła¹¹²,
A zagraj nie myśląc siła¹¹³.

«Nieprzeplacona¹¹⁴ Doroto,
Co między pieniędzmi złoto,
Co miesiąc¹¹⁵ między gwiazdami,
Toś ty jest między dziewczkami.

Twoja kosa¹¹⁶ rozczosana
Jako brzoza przyodziana;
Twarz jako kwiatki mieszane,
Lelijowe i różane.

Nos jako sznur upleciony,
Czoło jak marmór gładzony;
Brwi wyniosłe i czarne,
A oczy dwa węgla prawe¹¹⁷.

Usta twoje koralowe,
A zęby szczerze¹¹⁸ perłowe;
Szyja pełna, okazała,
Piersi jawne¹¹⁹, ręka biała.

¹⁰⁷ona (...) człowieczy / Upad ma na dobrej pieczy — śmierć ma upadek ludzki na względzie. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁸jakoby — byś. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁹Dalej (...) nic — nic więcej. [przypis redakcyjny]

¹¹⁰rota (starop.; tu forma Ms. lp: rocie) — koło, gromada. [przypis redakcyjny]

¹¹¹gęśle — polski instrument ludowy, rodzaj prymitywnych skrzypiec. [przypis redakcyjny]

¹¹²jakoć miła (starop.) — tak, jak to lubisz. [przypis redakcyjny]

¹¹³siła (starop.) — dużo, wiele. [przypis redakcyjny]

¹¹⁴nieprzeplacony (starop.) — nieocenyony, bezcenny. [przypis redakcyjny]

¹¹⁵miesiąc (daw.) — księżyc. [przypis redakcyjny]

¹¹⁶kosa (daw.) — długie, splecione włosy; warkocz. [przypis redakcyjny]

¹¹⁷prawy (starop.) — prawdziwy. [przypis redakcyjny]

¹¹⁸szczerzy — prawdziwy. [przypis redakcyjny]

¹¹⁹jawny (jaw.) — wydatny. [przypis redakcyjny]

Serce mi zakwitnie prawie
Przy twojej przyjemnej rozprawie¹²⁰;
A kiedy cię pocałuję,
Trzy dni w gębie¹²¹ cukier czuję.

W tańcuś jak jedna bogini¹²²,
A co cię skutniejszą¹²³ czyni:
Nie masz w tobie nic hardości,
Co więc rzadko przy gładkości¹²⁴.

Tymś ludzom wszystkim miła
I mnieś wiecznie zniewoliła;
Przeto cię me głośnie stróny¹²⁵
Będą słać na wsze strony.

PANNA XII

Wsi spokojna, wsi wesola,
Który głos twojej chwale zdoła¹²⁶?
Kto twe wczasy¹²⁷, kto pożytki
Może wspomnieć za raz¹²⁸ wszystkie?

Wieś, Sielanka

Człowiek w twojej pieczy uczciwie
Bez wszelkiej lichwy¹²⁹ żywie;
Pobożne jego staranie
I bezpieczne¹³⁰ nabywanie.

Inszy się ciągną przy dworze
Albo żeglują przez morze
Gdzie człowieka wicher pędzi,
A śmierć bliżej niż na pięćdziesiąt¹³¹.

Najdziesz, kto w płat języka dawa¹³²,
A radę na funt¹³³ sprzedawa¹³⁴;
Krwia drudzy zysk oblewają,
Gardła na to odważają.

Oracz pługiem zarznie w ziemię;
Stąd i siebie, i swe plemię¹³⁵,
Stąd roczną czeladź¹³⁶ i wszytek
Opatruje swój dobytek.

Wieś, Bogactwo, Praca

¹²⁰rozprawa (starop.) — rozmowa. [przypis redakcyjny]

¹²¹w gębie (starop.) — w ustach („gęba” nie ma w języku szesnastowiecznym znaczenia pejoratywnego). [przypis redakcyjny]

¹²²jedna bogini — może: jak Terpsychora (muza poezji lekkiej i tańca). [przypis redakcyjny]

¹²³skutniejszy — silniej oddziałujący, doskonalszy. [przypis redakcyjny]

¹²⁴gładkość (daw.) — piękno, uroda. [przypis redakcyjny]

¹²⁵stróny (a. strony; starop.) — struny; przen. poezja. [przypis redakcyjny]

¹²⁶twojej chwale zdoła — podola wychwalaniu cię. [przypis redakcyjny]

¹²⁷wczasy (starop.) — wygody; wolne chwile. [przypis redakcyjny]

¹²⁸za raz (starop.) — równocześnie. [przypis redakcyjny]

¹²⁹lichwa — pożyczanie pieniędzy na procent; niekiedy synonim nieuczciwości. [przypis edytorski]

¹³⁰bezpieczny — tu: pozbawiony trosk. [przypis redakcyjny]

¹³¹pięćdziesiąt — miara długości równa odległości od końca kciuka do końca środkowego palca rozpostartej dłoni. [przypis redakcyjny]

¹³²w płat (...) dawa (starop.) — sprzedaje. [przypis redakcyjny]

¹³³funt — jednostka wagi (ok. pół kg). [przypis redakcyjny]

¹³⁴sprzedawać na funt — sprzedawać na wagę. [przypis edytorski]

¹³⁵plemię — tu: rodzina. [przypis edytorski]

¹³⁶roczna czeladź — przyjęci na rok do pracy robotnicy. [przypis redakcyjny]

Jemu sady obradzają,
Jemu pszczoły miód dawają;
Nań przychodzi z owiec wełna
I zagroda jagniąt pełna.

On łąki, on pola kosi,
A do gumna¹³⁷ wszystko nosi.
Skoro też siew odprawimy,
Komin wkoło obsiędziemy.

Tam już pieśni rozmaite,
Tam będą gadki pokryte¹³⁸,
Tam trefne pęsy¹³⁹ z ukłony,
Tam i cenar, tam i goniony¹⁴⁰.

A gospodarz wzięwszy siatkę,
Idzie mrokiem¹⁴¹ na usadkę¹⁴²
Albo sidła stawia w lesie;
Jednak zawsze co przyniesie.

W rzece ma gęste wężyczerze¹⁴³,
Czasem wędą ryby bierze;
A rozliczni ptacy wkoło
Ozywają się wesoło.

Ptak

Stada igrają przy wodzie,
A sam pasterz, siedząc w chłodzie,
Gra w piszczałkę proste pieśni;
A faunowie skaczą leśni¹⁴⁴.

Zatym¹⁴⁵ sprzętna¹⁴⁶ gospodyni
O wieczszej pilność czyni,
Mając doma ten dostatek,
Że sie obejdzie bez jatek¹⁴⁷.

Ona sama bydło liczy,
Kiedy, z pola idąc, ryczy,
Ona i spuszczać¹⁴⁸ pomoże;
Męża wzmaga¹⁴⁹, jako może.

A niedorośli wnukowie,
Chyląc się ku starszej głowie,
Wykną przestawać na male¹⁵⁰,
Wstyd i cnotę chować w cale¹⁵¹.

¹³⁷*gumno* (daw.) — magazyn: budynek, w którym składano zboże przed wymłóceniem. [przypis edytorski]

¹³⁸*gadki pokryte* (starop.) — zagadki. [przypis redakcyjny]

¹³⁹*trefne pęsy* (starop.) — wymyślne tańce. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁰*cenar, (...) goniony* — nazwy tańców. [przypis redakcyjny]

¹⁴¹*mrokiem* — o zmroku, wieczorem. [przypis edytorski]

¹⁴²*usadka* (daw.) — zasadzka. [przypis redakcyjny]

¹⁴³*więcierz* (daw.) — sieć. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁴*fauny* — półludzie, półkozy, postacie z mit. gr.. Podobny motyw idylli pasterskiej, z jakim mamy do czynienia tu w w. 41–44, znajduje się też w Ks. 2, *Pieśni II*. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁵*za tym* (starop.) — potem. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁶*sprzętna* (starop.) — zapobiegliwa. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁷*jatka* (tu forma D. lm: jatek) — tu: stragan. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁸*spuszczać* — doić. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁹*wzmaga* — wspomaga. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁰*na male* (starop.) — na małym. [przypis redakcyjny]

¹⁵¹*chować w cale* — zachowywać w całości, nienaruszone. [przypis edytorski]

Dzień tu¹⁵², ale jasne zorze
Zapadłyby znowu w morze,
Niżby mój głos wyrzekł wszytki
Wieśne¹⁵³ wczasy i pożytki.

Wieś

¹⁵²tu — teraz. [przypis redakcyjny]

¹⁵³wieśne (starop.) — wiejskie. [przypis redakcyjny]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z *Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur*.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na *Licencji Wolnej Sztuki 1.3*. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w *Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur*. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/piesn-swietojanska-o-sobotce>

Tekst opracowany na podstawie: Jan Kochanowski, *Fragmenta albo pozostałe pisma*, Drukarnia Łazarzowa, Kraków, 1590

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Olga Sutkowska, Piotr Wilczek.

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).